

mistro til Europa og ingenlunde begrænset til personen og præsidenten Woodrow Wilson. Wilsons politik var som Devlin skriver et sted, et forsøg på at omskrive kristendommen til politisk handling, men der var for mange brist i hans kristne tro.

»Too Proud to Fight« er til trods for sin længde og minutiøse gennemgang af mange situationer på Wilsons vej til april 1917 en overordentlig læseværdig bog. I modsætning til adskillige professionelle historikers apolitiske betragtninger, er den skrevet af en verdensklog og i den politiske verden kyndig og erfaren amatør. Den er antagelig ikke det sidste ord i den lange krig om Woodrow Wilson, men dog et slag, som ikke vil blive ignoreret eller ladet ude af betragtning.

*Sven Henningsen*

*John F. Coverdale: Italian Intervention in the Spanish Civil War. Princeton University Press, 1975. 455 s.*

Den Spanske Borgerkrig blev meget hurtigt et internationalt problem, fordi udenlandske magter meget snart greb ind i krigen, men især fordi krigen straks blev tolket som et ideologisk opgør mellem fascisme og demokrati. Meningerne om krigen delte opinionen i en række lande, og dette engagement, der i dette århundrede nærmest kan sammenlignes med det Vietnam-krigen vakte, førte også til skabelsen af en række myter, især i forbindelse med borgerkrigens opståen. Disse myter, der opstod i samtiden, har været meget sejllivede, men i de senere år har nogle historikere søgt at gøre op med dem.

En af myterne drejede sig om den udenlandske intervention og specielt om en tysk-italiensk sammensværgelse med spanske højrekredse før kuppet i juli 1936 (Se f. eks. Marion Einhorn, 1962 (Berlin, Ost), hvis bog har den betegnende titel: Die ökonomischen Hintergründe der faschistischen deutschen Intervention in Spanien, 1936-39. – Eller f. eks. Dante A. Puzzo: Spain and the Great Powers, 1936-41. New York, 1962).

En række nyere bøger om den tyske intervention har påvist, hvordan den tyske ledelse i foråret 1936 ikke var involveret i de spanske oprøreres planer (se: M. Merkes: Die deutsche Politik im spanischen Bürgerkrieg, 1936-39. Bonn, 1969 (revideret og udvidet 2. udg.). – Hans-Henning Abendroth: Hitler in der spanischen Arena. Paderborn, 1973. – Angel Viñas: La Alemania nazi y el 18 de julio. Antecedentes de la intervención alemana en la guerra civil española. Madrid, 1974).

Især Viñas' minutiøse kildekritiske studie om forhistorien til den tyske intervention efter generalernes kupforsøg den 18. juli 1936 rydder kraftigt op i de mange kildemæssigt svagt funderede påstande om det formodede tyske konspirative virke i Spanien. Viñas har udførlige afsnit om Weimartysklands forsøg på en hemmelig flådeoprustning i Spanien og omtaler admiral Canaris' rolle heri. Ikke mindst ved hjælp af en grundig gennemgang af de tysk-spanske økonomiske relationer før 1936 og ved en omhyggelig konfrontation mellem ikke altid pålidelige erindringer og det tyske arkivmateriale gendriver han punkt for punkt de mange påstande om den overvældende tyske interesse for Spanien før juli 1936 og specielt en interesse i et militært kup.

På lignende måde foreligger med J. F. Coverdales bog for første gang en detaljeret studie over den italienske intervention. Forf. har som den første udnyttet et omfattende italiensk arkivmateriale, der dog havde sine begrænsninger. Forf. oplyser, at han dels ikke fik fuld adgang til det foreliggende materiale, dels at arkiverne vedrørende emnet ikke altid var ordnet. Forf. har da suppleret med engelsk arkivmateriale og også brugt en smule fra Francos hovedkvarters arkiv. Det tilgængelige spanske materiale har dog tydeligvis ikke givet forf. meget. Det må undre, at forf. ikke har kendt Abendroths omtalte

bog, der i højere grad end hans egen inddrager den engelske politik set i lyset af de nye kilder, medens han kender Viñas' senere udkomne bog.

Forf. advarer selv mod den ensidighed, der ligger i hans emne, idet han generelt gerne vil betone, at krigen var en borgerkrig, og at det udenlandske aspekt på ingen måde var det centrale i krigen. Han forsøger da også i nogen grad at inddrage den interne spanske udvikling i sin skildring af den italienske politik.

Italiensk udenrigspolitik i det 20. årh. har på lignende måde som den tyske været genstand for en udførlig debat med henblik på tre hovedproblemer: kontinuitet eller brud, langsigtet plan eller pludselige improvisationer, indenrigspolitikens eller udenrigspolitikens primat? (For en instruktiv redegørelse for den italienske debat se: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, 1974 (4); Jens Petersen: Die Aussenpolitik des Faschistischen Italien, s. 417-457). Coverdales bog om Mussolinis politik i den spanske borgerkrig placerer sig inden for rammerne af denne debat om den fascistiske udenrigspolitikens karakter.

Hans bog er opbygget kronologisk, ud fra interventionens forskellige faser. Han omtaler udførligt de mulige italienske motiver for den førte udenrigspolitik; han skildrer, hjulpet af en række gode kort, de italienske troppers ikke altid særlig heldige kampe i Spanien, og han gør opmærksom på disse troppers sociale sammensætning, og de ofte uhensigtsmæssige hvervemethoder, der blev anvendt. Det var næppe styrkende for kampmoralen, når italienere, der troede, de skulle til let garnisonstjeneste i det nyerhvervede Æthiopien, opdagede, at de skulle i ildkamp i forblæste bjergområder i Spanien! I nogen grad inddrager forf. også stormagternes reaktioner på den italienske politik, især den engelske.

Afgørende for bogens struktur og hovedteser – og formentlig det punkt, der vil vække mest indsigelse – er hans indledende analyse af den udenrigspolitiske beslutningsproces i Italien fra 1936. Han når her til den konklusion, at den italienske udenrigspolitik i denne periode helt og næsten alene, eventuelt dog med udenrigsminister Ciano, hans svigersøn, som støtte i den praktiske udførelse, blev bestemt af Mussolini. Hverken italiensk opinion, industrikredse eller embedsmændene i det italienske udenrigsministerium tillægges nogen væsentlig vægt. Med dette som udgangspunkt placerer han Mussolini nærmere inden for den omtalte debat om italiensk udenrigspolitik. Forf. mener bestemt, at Mussolinis udenrigspolitik var udtryk for en kontinuitet, idet den italienske udenrigspolitik allerede før 1922 var ekspansiv og aggressiv. Sigtet var nu som før erhvervelse af kolonier og styrkelse af Italiens stilling i Middelhavet. Mussolini afveg dog i metoderne og motiverne fra den tidligere førte udenrigspolitik. Forf. mener ud fra denne indstilling nok, at Mussolini havde en plan, men at dette meget vel kan forenes med en høj grad af improvisationer i udførelsen. Coverdales egen studie viser, at dette efter 1935-36 i høj grad var tilfældet. Mussolini tog ofte sine vigtige beslutninger i dette problem uden at rådføre sig med nogen, hurtigt og uden at have gennemtænkt forholdet mellem risiko og omkostninger. Forf. gør i en række centrale beslutninger Mussolinis personlighed til en afgørende faktor – svingende, impulsiv, prestigesøgende og forfængelig som han var, så var jordnære problemer som Italiens slunkne valutakasse eller faren for krig mod England og Frankrig ham inderligt ligegyldige. Den lette succes over for Æthiopien og Folkeforbundet 1935-36 og den svage engelsk-franske politik angående Spanien efter 1936 gjorde ham overmodig.

Den generelle debats tredje hovedproblem besvarer forf. klart med, at den fascistiske udenrigspolitik underordnede de indenrigspolitiske hensyn de udenrigspolitiske. Der var i sommeren 1936 ingen indenrigspolitisk motivering for at intervenere i Spanien. Det italienske nederlag ved Guadalajara i foråret 1937 kunne ud fra indenrigspolitiske grunde have tilført en italiensk reduktion af hjælpen til Franco, men det modsatte skete. Bogen

igennem påviser forf., hvordan italienerne, i modsætning til tyskerne, viste meget ringe interesse for varige økonomiske gevinster i Spanien, f. eks. i form af minerettigheder. Ligeledes skildrer han, hvordan italienerne stort set ikke blandede sig i Franco-sidens interne politiske forhold. Den italienske intervention var mere et forsøg på at afværge en social revolution i Spanien end et forsøg på positivt at udbrede fascismen i Spanien, f. eks. ved en kraftig støtte til falangistpartiet. Iøvrigt vidste de italienske udsendinge i Spanien udmærket, at falangistpartiet var både svagt og splittet. Derfor støttede italienerne tidligt general Franco vel vidende, at han mere stod for det reaktionære, autoritære, traditionelle spanske Højre end for en moderne spansk fascisme. Også på dette punkt afveg italienerne således fra tyskerne, der i højere grad blandede sig i interne spanske forhold.

I denne sammenhæng er det karakteristisk, at de kontakter, der før juli 1936 var mellem spanske oprørere og italienske myndigheder hovedsagelig resulterede i støtte til spanske monarkister – uagtet Mussolini ikke havde det ringeste tilovers for monarkiet som institution. Betegnende er det også, at den italienske støtte især blev givet mellem 1932–34 og slet ikke i foråret 1936. Visse udbetalinger foregik til den unge falangistleder José Antonio Primo de Rivera, søn af diktatoren fra 1923–30, men falangistpartiet spillede ingen rolle i den militære konspiration før 18. juli 1936. Italienerne var ligeså lidt som tyskerne blevet inddraget i de spanske generalers konspirationsplaner foråret 1936 – bl. a. fordi generalerne regnede med et heldigt kup i løbet af få dage.

Forf.s grundsyn er, at Mussolinis intervention havde mange motiver, men at det vigtigste var af traditionel, udenrigspolitisk art. Mussolini ønskede primært – det fremgik også af kontakterne i 1932–34 – at bruge Spanien som et led i sin antifranske politik i Middelhavet. Det ideologiske moment var til stede, både i forhold til det spanske militærstyre under general Primo de Rivera 1923–30, og fra juli 1936, men det spillede ikke den afgørende rolle. En Folkefrontsregering i Spanien i samarbejde med en Folkefrontsregering i Frankrig var den værst tænkelige mulighed for Mussolini: udenrigspolitisk ville det stille Italien svagt og indenrigspolitisk kunne en heldig social revolution i Spanien »smitte« til Italien.

Bogen igennem gives en række oplysende eksempler på det »hjertelige« forhold mellem de fascistiske magter. Der var megen tysk-italiensk rivalisering, især præget af Mussolinis frygt for stor tysk indflydelse i Middelhavet, men der var især mange gnidninger mellem italienerne og Francos folk. Dette skyldtes ikke mindst de helt forskellige interesser, som Franco og Mussolini havde i krigen. Mussolini ville først og fremmest sikre sig en stor, hurtig og helst billig prestigegevinst for sig selv og for fascismen. Han tilskyndede derfor krigen igennem, og med voksende irritation og utålmod, en nølende Franco til en hurtig og effektiv krigsførelse, helst med italienske enheder i spidsen af hensyn til de store avisoverskrifter! Franco hævdede derimod med stor stædighed, at en borgerkrig krævede sikring af det erobrede bagland før nye fremrykninger. Derfor gik han ofte meget langsomt frem – og var iøvrigt bestemt ikke sindet at give italienerne lejlighed til at fejre triumfer ved vigtige sejre. Forf.s udførlige gennemgang af Guadalajara-slaget i marts 1937, hvor Francos passivitet var en af årsagerne til det italienske nederlag, er meget illustrerende for de ofte slette spansk-italienske relationer.

Da Italien i 1936, efter den kostbare krig mod Æthiopien, kastede sig ud i det spanske æventyr, der blev langt dyrere og mere langvarigt end nogen af parterne havde forestillet sig, var den italienske økonomi ikke den bedste. Forf. afviste dog A. J. P. Taylors opfattelse af, at Den Spanske Borgerkrig udmattede Italien så meget, at det i 1939–40 var ganske uegnet til at deltage i en stor krig. Den manglende forberedthed i 1939–40 tillægger han de italienske lederes svigten, for den militære hjælp til Spanien (Franco)

skaffede italienerne af med noget meget gammelt krigsudstyr (bl. a. geværer model 1891!) og gav italienerne kamperfaringer. Problemet var imidlertid, at den italienske ledelse intet lærte af krigen i Spanien. Nyt og moderne krigsudstyr blev ikke anskaffet og en systematisk udnyttelse af krigserfaringerne fandt ikke sted.

Bogen er fyldt med tabeller over den italienske hjælp, både i tropper og materiel, ud fra italienske arkiver, hvorved en række af de tal, som f. eks. H. Thomas giver, korrigeres. Generelt polemiserer han ofte mod de ældre fremstillinger af Puzzo og van der Esch (*Prelude to War. The Hague, 1951*). Der er ingen tvivl om, at forf.s værk vil forblive et væsentligt værk om Mussolinis udenrigspolitik, omend det må tages som udtryk for en bestemt opfattelse for førelsen af udenrigspolitik, hvis holdbarhed formentlig vil blive anfægtet. Forf. leverer selv nogle antydninger af svagheden i hans hovedtese, idet han flere gange omtaler de kildemæssige problemer. Han har nemlig ganske enkelt i en række afgørende beslutningssituationer intet materiale fundet om forskellige italienske grupper evt. indflydelse på Mussolini. Endvidere er det karakteristisk, at de italienske arkiver har været forf. til ringe nytte, når han ville belyse motiverne til helt afgørende beslutninger – f. eks. den første hjælp juli 1936, om ubådskrigen fra august 1937, om anerkendelsen af Franco november 1936, om den øgede støtte i 1938. – Forf.s hentydninger til Mussolinis frygt for social uro i Italien, hvis en social revolution blev gennemført i Spanien, kunne jo også tyde på indenrigspolitikens rolle i beslutningsprocessen. Endelig må det undre, at forf. ikke beskæftiger sig meget med den italienske militærledelses holdning. – Forf. har imidlertid i sin forskning været sig de rejste problemer bevidst, herunder teorierne om indenrigspolitikens primat, men har efter sine grundige studier afvist dem. Det må derfor være kritikernes opgave selv at levere studier baseret på en anden opfattelse. At dømme efter forf.s bog bliver det ingen let opgave at begrunde en sådan.

*Kay Lundgreen-Nielsen*

*Klaus-Jörg Ruhl: Spanien im Zweiten Weltkrieg. Franco, die Falange und das »Dritte Reich«.* (Historische Perspektiven 2). Hoffmann und Campe, Hamburg, 1975. 414 s.

Ruhls bog føjer sig smukt ind i rækken af nye bøger, der dybtgående behandler udsnit af Spaniens historie i dette århundrede. Kronologisk koncentrerer han sig om tidsrummet 1941–44, men giver dog som baggrund et kort rids af den politiske udvikling siden 1936.

Ruhl inddrager et stort og nyt materiale i sin undersøgelse, der anlægger et interessant perspektiv, nemlig samspillet mellem indenrigspolitik og udenrigspolitik i Spanien, især set i forhold til Tyskland. Hans arbejde er i hovedsagen baseret på tysk arkivmateriale; med stort besvær har han indsamlet et meget spredt materiale, også af privat art. Som korrektion til denne ensidigt tyske belysning af begivenhederne i Spanien har han tillige inddraget utrykt engelsk materiale. Ifølge Ruhl må forskere med interesse for spansk udenrigspolitik baseret på spanske kilder nemlig væbne sig med tålmod. Han oplyser, at disse arkiver ikke for tiden er tilgængelige for perioden efter år 1900! Intrigerne i den spanske ledelse må således belyses ved andet materiale, herunder nogle upålidelige spanske erindringer, men dog især ved de tyske udsendinges indberetninger. Denne metodiske svaghed er forf. sig dog fuldt ud bevidst. Desværre havde forf. ikke adgang til østtyske arkiver.

Forf. skildrer i en kronologisk opbygget ramme den spanske ledelses kendte glidning fra en protysk holdning til en proallieret mod krigens slutning med en række nye oplysninger, specielt om den tyske politiks karakter over for Spanien. Det er forf.s hovedsyn.